HAMAR KATA

Az iskolai lemorzsolódás csökkentése a hagyományos kézműves Technológiák és foglalkozások oktatásával

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Disclaimer:
"The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein."

HAMAR KATA

Az iskolai lemorzsolódás csökkentése a hagyományos kézműves Technológiák és foglalkozások oktatásával

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

A korai iskolaelhagyást méltán tartják az oktatáspolitika egyik legjelentősebb kihívásának. Az EU célkitűzése, miszerint a korai iskolaelhagyást a 18-24 év közötti korosztály tekintetében 10 % alá kell csökkenteni a Lisszaboni stratégia részeként került először elfogadásra és azóta is Európa 2020- ra tervezett legfontosabb feladataként kerül meghatározásra. Jelen kiadvány első fejezetének célja, hogy betekintést engedjen a korai iskolaelhagyást befolyásoló folyamatokba, emellett adatokat közöl a korai lemorzsolódás magyarországi statisztikájáról, valamint rövid jellemzést ad országunk középfokú oktatási intézményeiről. Az elemzésre kerülő iskolai lemorzsolódás fogalma az Európai Unió által hasznát terminológiából kiindulva a lemorzsolódást a középfokú oktatás befejezésének, valamint szakképzettség és érettségi bizonyítvány megszerzésének a sikertelenségeként definiálja.

A korai iskolaelhagyás jelentős probléma mind az egyén és család, mind pedig az iskola és a társadalom szintjén. Az iskolából lemorzsolódók nagyobb valószínűséggel lesznek munkanélküliek, igényelnek különböző szociális támogatásokat és szolgáltatásokat, függővé válnak a kormány szociális programjaitól, bűncselekményeket követhetnek el, valamint nagyobb lesz az esélyük arra, hogy szegénységben éljenek és kirekesztődjenek a társadalomból. Ezen túlmenően a gyors technológiai fejlődésnek köszönhetően az alacsony iskolai végzettséget igénylő munkahelyek száma folyamatosan csökken mind az Európai Unióban mind pedig Magyarországon, így a munkaerőpiacnak sokkal több magasan képzett munkaerőre van szüksége. A korai iskolaelhagyás ezért nem csupán az oktatáspolitika egyik legjelentősebb kihívása,

hanem fontos gazdasági és politikai kérdés is. A kieső nemzeti bevételek és adók az állami szolgáltatásokból, a szociális támogatások és szolgáltatások iránt megnövekedett igény, a növekvő bűnözési arány és deviáns viselkedés, a csökkenő részvétel az ország politikai életében, a civil szféra gyengülése, a csökkentő mobilitás, romló egészségügyi helyzet hatalmas gazdasági hiányt jelent az ország számára, amelyek végül társadalmi feszültségeket generálhatnak. Ez az amiért minden ország nemzeti ügyének tekinti a fiatalok sikeres beilleszkedését valamint a korai iskolaelhagyás csökkentését.

A korai iskolaelhagyás egy statisztikai adat, amely azon 18-24 év közötti fiatalok arányát mutatja, akik a felmérés előtti négy hétben nem szerepeltek sem az oktatási, sem pedig a képzési rendszerben. A statisztikai indikátort a továbbiakban a fentiekben jellemzett korai iskolaelhagyók számának és a teljes populáció azonos korú tagjainak az elosztásával kapjuk. A korai iskolaelhagyás kalkulációjának elsődleges forrása a Magyar Oktatási Információs Adatbázis (KIR). Az iskolai lemorzsolódás kiszámításának aktuális módszere évek óta azt az egyszerű szabályt követi, miszerint azon tanulók számából akik sikeresen elvégeztek egy iskolai programot kivonják azokat a diákokat, akik ugyan arra a programba beíratkoztak X évvel korábban. A módszer nem számol az olyan tényezőkkel mint az évismétlés, új belépők megjelenése és az iskolán belüli mobilitás. A statisztikai rendszerben jelentkező különbségek miatt az országok közötti adatok csak megközelítő összehasonlításra adnak lehetőséget.

Az átlagos ráta az EU országaiban 2016-os évet érintően 10.6% volt, ami azt jelenti, hogy megközelítőleg 10-ből 1 fiatal korai iskolaelhagyó. Az európai országok között szignifikáns különbségek tapasztalhatók az iskolai lemorzsolódási arányok tekintetében. Amíg Horvátországban, Litvániában, Lengyelországban és Szlovéniában csak kb 3,5 % volt a lemorzsolódási arány 2016-ban, addig Spanyolországban, Izlandon és Máltán meghaladta a 20 %-ot.

Az alábbi ábra kilenc EU ország vonatkozásában mutatja a 2016-os év lemorzsolódási adatait: Ausztria, Belgium, Magyarország, Hollandia, Lengyelország, Portugália, Spanyolország, Svédország, és Egyesült Királyság.

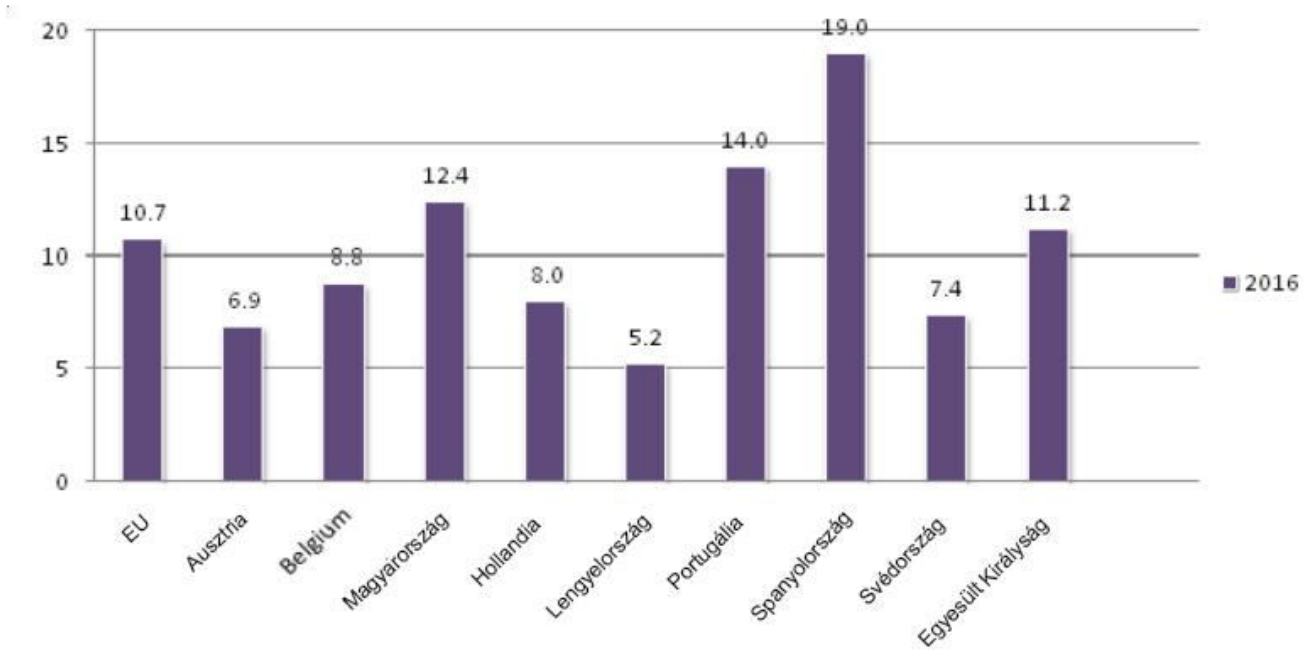

Hazánkban a korai iskolaelhagyás aktuális probléma, miután az EU stratégiája alapján 10 % alá kell csökkenteni a rátáját 2020-ra. Míg 2017-ben az EU arány 10,6 % volt, addig Magyarország a 7. helyen áll 12,6 %-kal. Az éves statisztikai adatok alapján 2012 óta 0,4 %-kos emelkedés tapasztalható. Becslések szerint Magyarország évente megközelítőleg 10.000 fiatal munkaerőt veszít el azért, mert nem tudják befejezni tanulmányikat. A későbbi alacsony elhelyezkedési mutatókat vizsgálva megállapíthatjuk, hogy ezek a diákok jelentős terhet jelentek az ország szociális rendszerének.

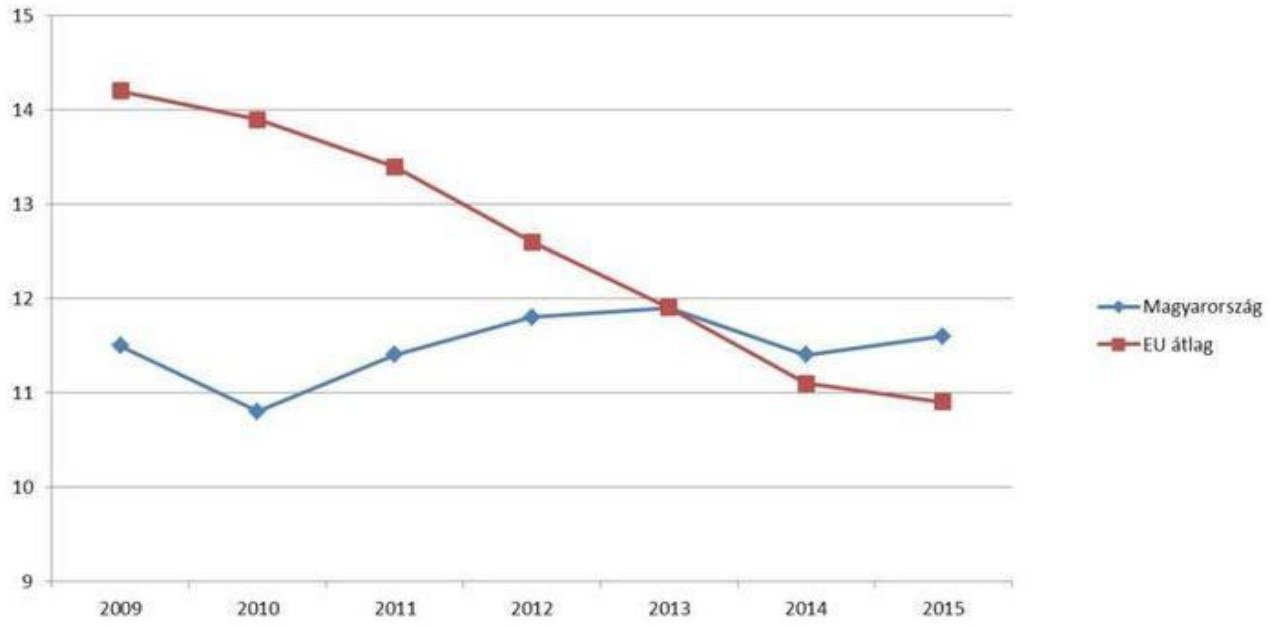

Magyarország különböző régióit eltérő mértékben érinti a korai iskolaelhagyás. A legveszélyeztetettebb régió Észak-Magyarország, ahol a lemorzsolódási arány elérte a 15%-ot az elmúlt 10 évben. Ezt a területet az Észak-Alföld és a Dunántúl déli része követi, ahol a lemorzsolódási ráta 10-15%. A legjobb adatok a Nyugat-Dunántúlról és a Nagyalföld déli részéről származnak, ahol a lemorzsolódás mutatója alacsonyabb mint 10%, vagyis jobb mint az EU átlag.

A 2017-18-as tanévben a leginkább érintett iskolai körzetek Ózd és Záhony voltak: mindkét körzet 36 %-os lemorzsolódási rátát mutatott. Az Oktatási Hivatal közlése alapján az érdemjegyeket tekintve a diákok 20%-a teljesít rosszabbul mint az országos átlag. A korai iskolaelhagyás kockázata a legmagasabb az ország északi részén az olyan megyékben mint Nógrád, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Borsod-Abaúj-Zemplén Megye, míg a legjobban teljesítő iskolák Pest, valamint Győr-Moson Sopron megyékben vannak. Az adatok alapján 2017-ben 18.800 diáknak kellett évet ismételnie. Habár ez az arány egy kicsivel alacsonyabb a 2016-os adatnál, még mindig jelentős, 2,5 %-át teszik ki a közoktatásban tanuló diákoknak.

Magyarország a középfokú oktatási rendszerének három szintje van, ami szignifikáns összefüggést mutat a diákok szociális-gazdasági hátterével. Az egyes iskolatípusokat vizsgálva kijelenthetjük, hogy jelentős különbségek mutathatók ki közöttük. Habár a lemorzsolódás az alapfokú oktatásban is jelen van, a legmagasabb arányban a középiskolákban jelentkezik, különösen azokban a szakiskolákban, amelyek nem biztosítanak a tanulmányok befejeztével érettségi vizsgát. A lemorzsolódási arányok tekintetében a három éves szakképzés esetén a ráta elérheti a 46,9%-ot.

		Gimnázium	Szakközép-iskola	Szakmunkás-képző	Kisegítő-iskola	Összes
2007	Lemorzsolódók	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A
	Évismétlők	1.84%	3.07%	5.16%	4.30%	2.10%
	Hátrányos helyzetűek	5.27%	8.86%	21.63%	27.34%	20.42%
2010	Lemorzsolódók	0.64%	0.33%	0.90%	1.29%	0.29%
	Évismétlők	2.72%	3.71%	8.60%	6.94%	2.57%
	Hátrányos helyzetűek	8.32%	14.00%	30.00%	33.00%	27.23%
2012	Lemorzsolódók	1.21%	0.53%	1.72%	3.50%	0.41%
	Évismétlők	3.40%	4.02%	10.87%	8.40%	2.87%
	Hátrányos helyzetűek	8.98%	14.26%	29.00%	29.18%	26.78%
2013	Lemorzsolódók	0.88%	0.45%	2.49%	3.91%	0.46%
	Évismétlők	3.27%	4.01%	9.61%	6.69%	2.63%
	Hátrányos helyzetűek	7.16%	11.17%	24.38%	23.98%	22.85%

Az általános iskola befejezése után a diákok az alábbi iskolatípusok közül választhatnak:

- Gimnázium, amely lehet 4, 6 vagy 8 éves attól függően, hogy az általános iskola hányadik osztályából érkeznek a tanulók az adott intézménybe. A gimnáziumi kerettanterv kizárólag általános oktatási anyagot tartalmaz szakmai ismeretek nélkül. Az iskola befejeztével a diákok érettségi vizsgát tesznek, amely feljogosítja őket arra, hogy felsőoktatási intézményben folytassák tanulmányaikat.

- Szakközépiskola: A szakmai ismeretek oktatása párhuzamosan zajlik az általános oktatási anyaggal. A negyedik év végén a diákok szakmai érettségi vizsgát kapnak. A diákoknak lehetőségük van arra, hogy sikeres felvételi esetén felsőoktatási intézményben folytassák tanulmányaikat vagy az iskolájukban maradva egy rövid, 1 éves képzést elvégezve további szakmát tanuljanak.

- Szakiskola: Az előző intézményektől eltérően a képzés a szakiskolákban 3 évig tart, amelyben a diákok már az első évtől kezdve a szakmai tananyagot kezdik tanulni. Az általános tanagyag mennyisége az utóbbi években a feléről, a harmadára rövidült. Az iskola befejeztével a diákok szakképzési bizonyítványt kapnak. Amennyiben tovább szeretnének tanulni el kell végezniük egy két éves kiegészítő programot, amellyel megszerezhetik a felsőoktatási intézményekbe való bejutáshoz szükséges érettségi bizonyítványt.

- Speciális szakiskola/Kisegítő iskolák: Fogyatékkal élő vagy súlyosabb tanulási nehézségekkel küzdő diákok oktatási intézménye. Az iskola befejeztével a diákok speciális szakmai bizonyítványt kapnak.

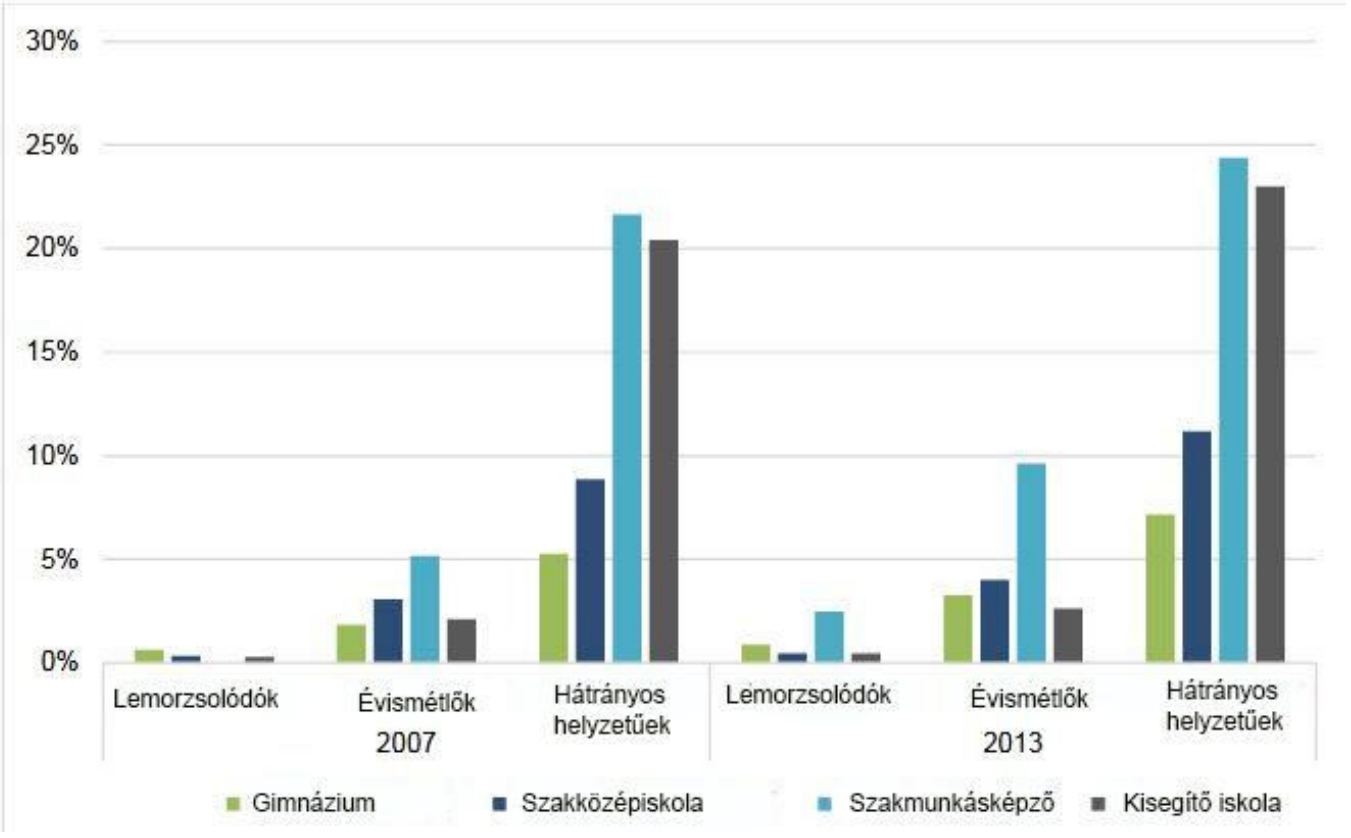

Hosszú ideig a korai iskolaelhagyás problémáját kizárólag pszichológiai aspektusból vizsgálták és az egyén hiányosságainak tekintették. Mára ez egy idejétmúlt szemlélet, amely figyelmen kívül hagyja a lehetséges strukturális hiányosságokat mint pl. a támogatás hiányát vagy a korai beavatkozást, valamint az iskola, mint intézmény felelősségét. Ahhoz, hogy megjósoljuk kiből lesz iskolaelhagyó számos kockázati faktort szükséges figyelembe venni.

Az iskolai lemorzsolódás kockázati tényezőit az alábbi szinteken lehet vizsgálni:

- az egyén és a család szociológiai-demográfiai szempontból (attitűdök, viselkedésminták, család jellemzői,
- intézményi szint, ami részint az iskolához, részint az oktatási rendszer egészéhez kötődik, beleértve az iskola szervezetrendszerét, az iskola környezetét és kultúráját,
- az adott ország oktatási rendszere, beleértve a meglévő stratégiákat, oktatáspolitikát, folyamatban lévő oktatási reformokat, valamint az oktatási rendszer azon elemeit, mint a kötelező oktatás időtartama, az oktatási programok rugalmassága, átjárhatósága.

Amikor a kockázati tényezőkről beszélünk, nem szabad figyelmen kívül hagynunk a jelenség összetettségét. Ami egy fiatalt az iskola elhagyására késztet az nem egyetlen tényező, hanem több, egymással összefüggő esemény felhalmozódása. Ráadásul a kockázati tényezők egymással összefüggése és a végső kimenet nem mutat minden esetben ok-okozati összefüggést. Ez azt jelenti, hogy egyetlen kockázati tényező megléte, illetve egy sor kockázati tényező együttese sem jelenti azt, hogy az illető ott fogja hagyni az iskolát, csak a valószínűségét növeli. Az iskolai lemorzsolódást gyakran előzi meg egy hosszabb folyamat, eltávolodás az iskolától, amelyet olyan tevékenységek kísérnek mint csavargás, iskolai teljesítmények romlása.

Az oktatási-képzési rendszerből kilépő egyén pszichológiai jellemvonásai eltérőek lehetnek. Míg akadnak olyanok, akik nehéz élethelyzetbe kerülnek és ezért hagyják el az iskolát idő előtt, addig mások nem különböznek azon tanulóktól, akik az oktatási rendszerben maradnak. Az alábbi ábra az iskolaelhagyás magas kockázati tényezőjű tanulóinak hat típusát jellemzi. Az ábra azt is mutatja, hogy a különböző kockázati tényezők hogyan kapcsolódnak össze és hogyan vezetnek egy korai iskolaelhagyáshoz.

Tanulók, akik elmenekülnek a rendszerből	**Nem különböznek radikálisan társaiktól: tanulmányi eredményeik átlagosak vagy valamivel átlagon aluliak és hiányoznak a továbbtanulási ambícióik. Nem tanúsítanak nagy érdeklődést a tanulás iránt, ezért motivációra és bátorításra van szükségük.**
Tanulók, akik szembeszállnak a rendszerrel	**Még a tanulásban és képzésben vannak, de már rengeteg a hiányzásuk. Alacsony érdeklődést mutatnak a tanulás iránt, jelentős hiányosságok vannak az alapvető képességeik terén, amely gátat vet a további fejlődés elé. Ezen tanulók esetében a motivációs gyakorlatok és a korrepetáció együttes alkalmazására van szükség.**
Tanulók, akik nem tudnak alkalmazkodni az új képzési formához	**Ezek a tanulók képtelenek beilleszkedni az új iskolarendszerbe, képzési formába. Problémát okoz számukra az új munkatempó felvétele, valótlanok az elvárásaik a tanulási programmal szemben és nem tudnak együttműködni társaikkal. Támogatásra van szükségük ahhoz, hogy be tudjanak illeszkedni a programba.**
Tanulók, akik nem találják helyüket a rendszerben	**Ez tipikusan akkor történik, amikor a tanuló nem talál megfelelő gyakorlati helyet, amelyet kísérhet az információ és irányítás hiánya, valótlan elvárások a programmal szemben, munkára való érettség. Ezeknek tanulókat egy másik, igényeikhez jobban igazodó képzési programba kell átirányítani.**
Tanulók, akik rajtuk kívül álló okokból hagyják ott az oktatást és képzést: pl. dolgozniuk kell vagy nem tudják megoldani a gyermekfelügyeletet	**Még ha látják is a tanulás és képzés relevanciáját külső körülményeknek köszönhetően nehéznek találják az alkalmazkodást. Szociális támogatásra van szükségük és olyan megoldásokra, amelyekkel a munka és a tanulás összeegyeztethető.**
Halmozottan hátrányos helyzetű tanulók, akik sokszor egészségügyi, pszicho-szociális gondokkal is küzdenek.	**Komplex segítségre van szükségük, melynek az oktatás-képzés csak egy összetevője.**

A család az egyik legfontosabb tényező, ami hozzájárulhat a korai iskolaelhagyáshoz. A család szociális és gazdasági helyzete alapvetően befolyásolja a lemorzsolódást: az alacsony jövedelmi helyzetű családokból származó gyerekek nagyobb valószínűséggel hagyják ott az iskolát mint a középosztálybeli társaik. Azok a diákok, akiknek a szülei szociális támogatásokban részesülnek, sokkal valószínűbben esnek ki az oktatási rendszerből.

A diszfunkcionálisan működő családok esetében előfordulhat, hogy a szülők nem tudnak megfelelő támogatást (pl. ruházat) nyújtani a gyerekeiknek, illetve időnként szükségük van gyerekeik munkájára, akár a háztáji gazdaságban, akár a kisebb testvérekre történő felügyeletben. Gyakran azon családok gyermekei esnek ki a rendszerből, ahol a szülők maguk sem töltöttek nyolc évnél több időt

az iskolában. A testvérek példája szintén meghatározó tényező: azoknál a családoknál, ahol az idősebb testvérek korai iskolaelhagyók, a fiatalabb gyerekek is követik a példájukat.

A családban elszenvedett lelki sérelmek, úgymint válás, alkoholizmus, családon belüli erőszak gyakran előjelei lehetnek a lemorzsolódásnak. A középiskolai tanulmányok kezdetén, vagy a felsőbb évfolyam kezdetekor jelentkező probléma a diákok bandázása, a csavargás rendszeressé válása. Az esetek többségében iskolaelhagyással végződik a szakképzetlen munkával, alkalmi jelleggel történő pénzkeresés is.

A korai iskolaelhagyás általában a középiskolában történik. A kamaszkor egy olyan időszak, amelyet egyértelmű viselkedési, kognitív és érzelmi változások kísérnek. Ebben az életkorban az iskola iránti elkötelezettség csökkenése tapasztalható, miközben a kortársközösség szerepe felértékelődik. A diákok a társaikat követik a kommunikációban, viselkedésben, döntéshozatalban.

Közösségi szinten a korai házasodási és gyermekvállalási szokások meghatározó tényezői lehetnek a korai iskolaelhagyásnak elsősorban a vidéki közösségek esetében. Előfordul, hogy a magas bűnözési arányok következtében a tanárok nem mernek kapcsolatot teremteni a szülőkkel, a két fél közötti együttműködés hiánya növelheti a lemorzsolódás kockázatát.

A család mellett az iskola az egyik legmeghatározóbb tényezője a korai iskolaelhagyásnak. Az iskola kezdetétől tapasztalt sikertelenség évekig kísérheti a diákot. Ennek a sikertelenségnek számos oka lehet, pl. a szülői támogatás hiánya, a megfelelő tanári kompetencia, amellyel hatékonyan át tudná segíteni a diákokat a nehézségeken, vagy a tanár-diák kapcsolat minősége. Az iskolai kultúra szintén hatással van a korai iskolaelhagyásra, hiszen a tanárok jelentős befolyással bírnak diákjaikra. Az iskola környezete szintén mérvadó: a tiszta, rendezett, jól felszerelt iskolák kisebb arányú lemorzsolódási arányról számoltak be.

2013-2015 között zajlott a korai iskolaelhagyás alapvető okait feltáró nemzetközi Project, a CrooCoos amelyben Magyarország két másik országgal, Szlovéniával és Szerbiával vett részt. A résztvevők az iskolai lemorzsolódás hat alapvető tényezőjét tárták fel, melyek az alábbiak: hiányzás, évismétlés, romló iskolai teljesítmény, közöny, magatartási problémák, valamint az iskolai élethez köthető erőszak, zaklatás.

A vizsgált tényezők közül a hiányzás a legfontosabb figyelemfelhívó jele a tanuló lemaradásának. Az évismétlés szintén egyértelmű következménye a lemorzsolódás, ugyanakkor elmondható, hogy maga a folyamat problematikus és rendkívül költséges. A megbuktatott diákok tovább maradnak az iskolában és nagy valószínűséggel tanulmányaikat félbehagyva, végzettség nélkül lépnek ki az oktatási rendszerből. Gyakran tapasztalható szakadék az általános iskola és a középiskola követelményeiben. Azok a képességek, amelyeket a tanulók nem sajátítottak el az alapfokú oktatásban nehezen, vagy egyáltalán nem pótolhatók a középiskolában. A kulcskompetenciák hiánya iskolai sikertelenséghez vezet, motiválatlanná teszi a diákot, aki lemorzsolódhat a rendszerből.

A veszélyeztetett diákok gyakran magatartási problémákat produkálnak: agresszívek a tanárokkal és társaikkal szemben, túl heves vagy túl visszahúzódó viselkedést tanúsítanak, melyek természetesen mind szoros kapcsolatban vannak a lemorzsolódással. A frusztráció, amelyet az elhúzódó sikertelenség érzése okoz, valamint a tanároktól érkező negatív visszajelzések további problémákhoz vezetnek. Habár a piszkálódás bizonyos szinten része a normál iskolai életnek, néhány tanuló elszigetelődéséhez és kirekesztődéséhez vezethetnek. Az egyedüllét és a megalázottság érzése gyorsan elidegenítheti az egyént az iskolától.

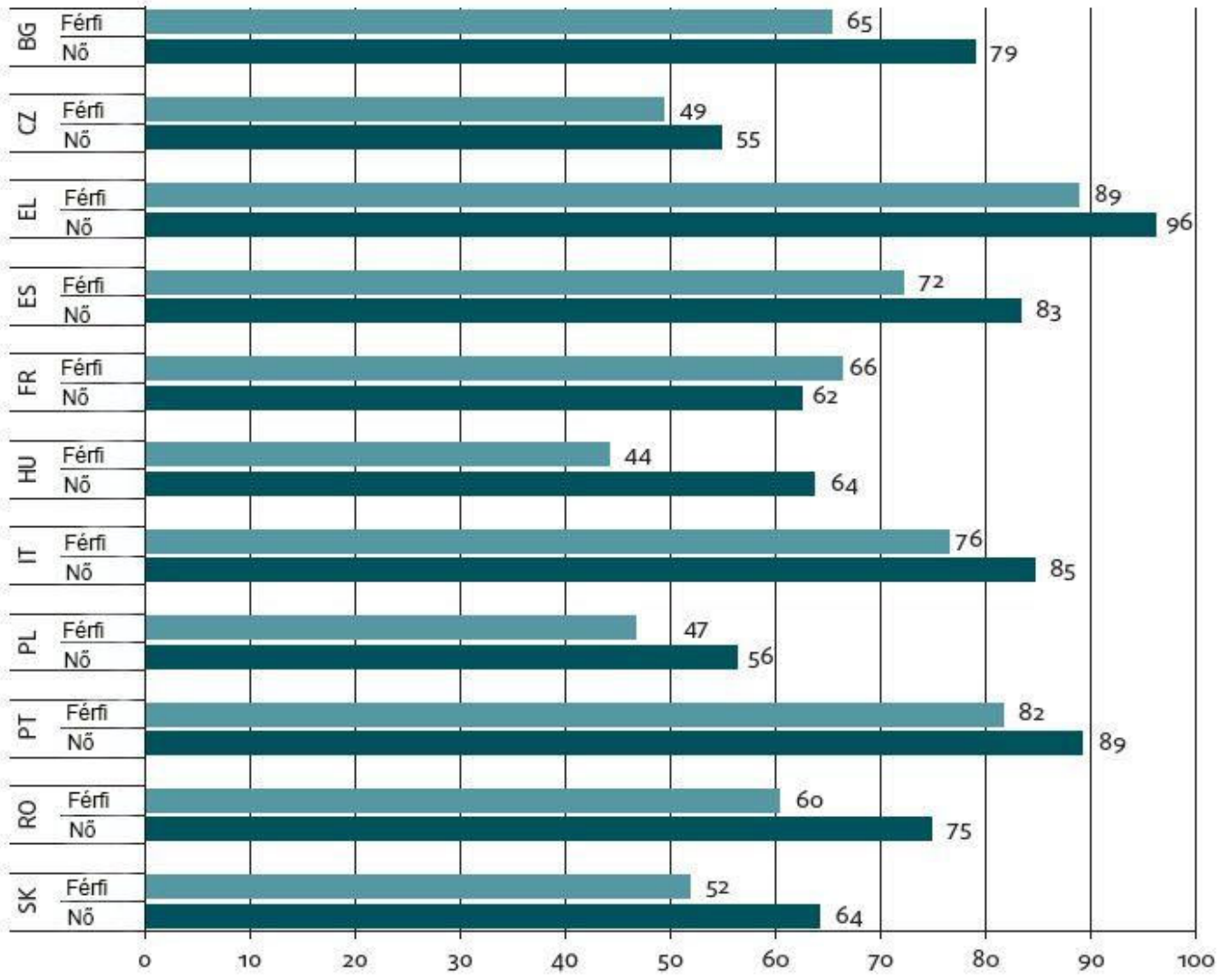

A fenti ábra mutatja a roma lakosság iskola elhagyási arányait az EU vonatkozásában. Megállapítható, hogy a 18-24 év közötti roma populáció nagy többsége anélkül hagyja el az oktatási rendszert, hogy megszerezné a szakiskolai végzettséget vagy általános középfokú végzettséget, így nem rendelkeznek a későbbiekben stabil pozícióval a munkaerőpiacon. A roma diákok rendszerint a középiskola kezdetén esnek ki az oktatási rendszerből. Ennek talán az lehet az oka, hogy nehéz eljutni a roma diákoknak a középiskolába a jelentős távolság és rendszeres ingázás miatt. A szegény roma családok anyagilag sem tudják támogatni a gyermekeik továbbtanulását. További fontos, az iskolai lemorzsolódást meghatározó tényezők, a roma diákok által látogatott általános iskolák alacsony színvonala, az alacsony teljesítmény, a romák korai párkapcsolatai és gyermekvállalási szokásai. Gyakran előfordul, hogy a roma családoknál a gyerekeknek is hozzá kell járulni a bevételekhez esetleges alkalmi munkavégzéssel. A nemek közötti különbségeket figyelembe véve megállapíthatjuk, hogy a roma nők 20 %-kal nagyobb arányban morzsolódnak le az iskolarendszerből 16 éves koruk előtt mint a férfiak.

A korai beavatkozás meghatározó jelentőségű. A veszélyeztetett diákok jelzéseket küldenek mielőtt kilépnek az iskolából. Amennyiben ezeket a jeleket időben észleljük, sokkal nagyobb eséllyel, egyszerűbb intézkedésekkel és kevesebb ráfordítással tudjuk visszaintegrálni a tanulót az oktatási rendszerbe. Ha már egyszer kiesik a tanuló sokkal nehezebb a beilleszkedés a korábbi oszálytársak közé, így nagy lesz az esélye annak, hogy alacsony, szakképzettséget nem igénylő munkát tud csak vállalni. Minél hosszabb időt tölt el a fiatal az oktatáson és képzésen kívül annál inkább csökken a visszatérés esélye.

Azok a kezdeményezések és intézkedések, amelyek célja a korai iskolaelhagyás csökkentése sokkal sikeresebbek ha tisztában vannak azokkal a kockázati tényezőkkel, amelyek befolyásolhatják az idő előtti lemorzsolódást, valamint illeszkednek a veszélyeztetett fiatalok egyéni jellemvonásaihoz. Az iskolák fontos szerepet töltenek be a lemorzsolódás csökkentésében, de nem dolgozhatnak elszigetelten. A lemorzsolódás elleni harcban a különböző ún. „szakmai közösségek” létrehozása elsődleges fontosságú. Jelen project tagjai szintén egy ilyen, szakmai közösségként kívánnak működni. A különböző területeken szerzett szakmai tapasztalatok új megvilágításba helyezhetik a problémát, valamint új ötleteket generálhatnak az együttműködés vonalán.

Bibliográfia

Leaving education early: Putting vocational education and training centre stage Volume II. Evaluating policy impact Cedefop Research paper Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2016

Leaving education early: putting vocational education and training centre stage Hungary Cedefop Research paper Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2016

Reducing early school leaving: Key messages and policy support. Final Report of the Thematic Working Group on Early School Leaving November 2013

Hungarian Workforce 10 Thousand Short Yearly Due to Lack of Education Gabor Sarnyai 03/12/2018 https://hungarytoday.hu-workforce-10-thousand

Hungary's Student Dropout Rate on the Rise Gabor Sarnyai 18/07/2018 https://hungarytoday.hu/hungarys-dropout-rate-on-the-rise

Reducing early school leaving: Toolkit for schools. RESL.eu How to identify and monitor students and schools in need of additional care and support Warsaw, 2017-12-09

Education: The situation of Roma in 11 EU Member States Roma Survey. FRA European Union Agency for Fundamental Rights. Luxembourg: Publications Office of the European Union 2014

Trends in Roma Education: Monitoring school attainment and youth literacy. European Commission. Education and Training Monitor 2016

Causes of Early School Leaving in Secondary Education Csilla Marianna Szabó Journal of Applied Tecnical and Educational Sciences Volume 8, Issue 4

Early school dropout: Causes and possible ways to prevent it Raluca Zaharia- Education Officer, Unicef Romania https:// www.unicef.org/romania/media